

Plánování v oblasti vod se zaměřením pro účely zásobování pitnou vodou

Ing. Jiří Novák

Vodárenská akciová společnost, a.s.

Soběšická 820/156, 638 01 Brno, tel.: +420 545 532 373, 603 828 903, e-mail: novak@vasgr.cz

Klíčová slova

Rámcová směrnice – jedná se o tzv. Rámcovou směrnici o vodní politice EU, přesný název zní : SMĚRNICE 2000/60/ES EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY z 23. října 2000 ustavující rámec pro činnost Společenství v oblasti vodní politiky

Vodní zákon – zákon č. 254/2001 Sb. o vodách a o změně některých zákonů v platném znění (včetně novely, která zajistila soulad s předpisy EU v oblasti vodního hospodářství – zák. č. 20/2004 Sb., tzv. Euronovela)

Plánování v oblasti vod – soustavná koncepční činnost, kterou zajišťuje stát. Účelem plánování v oblasti vod je vymezit a vzájemně harmonizovat veřejné zájmy

- a) Ochrany vod jako složky životního prostředí
- b) Ochrany před povodněmi a dalšími škodlivými účinky vod
- c) Trvale udržitelného užívání vodních zdrojů a hospodaření s vodami pro zajištění požadavků na vodohospodářské služby, zejména pro účely zásobování pitnou vodou.

Dobrá stav vod (povrchových a podzemních) – cílový stav vodních útvarů, který minimálně má být dosažen v rámci plánování v oblasti vod a jehož kritéria uvádí příslušné předpisy EU i ČR.

Stručně o Rámcové směrnici, o jejím začlenění do předpisů ČR a o plánování v oblasti vod

Rámcová směrnice byla v EU přijata dne 23.10.2000, v oficiálním věstníku EU vyšla dne 22. prosince 2000. Od tohoto data se odvíjí veškeré termíny uváděné ve směrnici. Účelem Rámcové směrnice je stanovit rámec pro ochranu vnitrozemských povrchových vod, braktických vod, pobřežních vod a podzemních vod. Cílem je :

- zabránit dalšímu zhoršování, ochránit a zlepšit stav vodních ekosystémů
- podpořit trvale udržitelné užívání vod založené na dlouhodobé ochraně dosažitelných vodních zdrojů
- směřovat ke zvýšené ochraně a zlepšení vodního prostředí, mj. též prostřednictvím specifických opatření pro cílené snižování vypouštění, emisí a úniků prioritních látek a zastavení nebo postupné odstranění vypouštění, emisí a úniků prioritních nebezpečných látek
- zajistit cílené snižování znečištění podzemních vod a zabránit jejich dalšímu znečišťování
- přispět ke zmírnění účinků povodní a období sucha.

Evropský parlament a Rada přijaly tuto směrnici na základě řady principů a základních otázek (celkem 53), mezi které např. patří :

- je nezbytné vytvořit provázanou vodní politiku Společenství
- zásobování vodou je službou ve veřejném zájmu

- kvantitativní stav útvaru podzemní vody může mít vliv na ekologickou kvalitu povrchových vod a suchozemských ekosystémů spojených s takovým útvarem podzemní vody
- dobrá jakost vody přispěje k zajištění zásobování obyvatelstva pitnou vodou
- členské státy mají usilovat o dosažení přinejmenším dobrého stavu vod prostřednictvím stanovení a zavedení nezbytných opatření v rámci integrovaných programů opatření. Tam, kde dobrý stav vody již existuje, má být udržován. U podzemních vod má být navíc k požadavku dobrého stavu identifikován a zvrácen jakýkoliv význam a trvalý vzestupný trend koncentrace kterékoliv znečišťující látky
- povrchové a podzemní vody jsou v zásadě obnovitelné přírodní zdroje. Zajistit dobrý stav podzemních vod vyžaduje včasné zásahy a trvalé dlouhodobé plánování ochranných opatření s ohledem na přirozené zpoždění při jejich vytváření a obnově
- je nutné, aby byly provedeny analýzy charakteristik povodí a dopadů lidské činnosti, stejně jako ekonomická analýza užívání vod
- důležitý pro rozhodování (včetně využití např. i ekonomických nástrojů apod.) je princip, že znečišťovatel platí
- zavedením této směrnice má být dosaženo přinejmenším stejného stupně ochrany vod, jaký je zajištěn určitými předchozími předpisy, které tudíž mají být zrušeny, jakmile budou plně zavedena ustanovení této směrnice.

Ve zrušujících ustanoveních Rámcové směrnice jsou stanoveny dva postupné kroky :

- do 7 let od účinnosti Rámcové směrnice se ruší tři z původních směrnic Rady
- další čtyři směrnice se ruší do 13 let do účinnosti Rámcové směrnice.

Rámcová směrnice tedy není v EU jediným ani prvním plánovacím a strategickým dokumentem. Jedná se o dlouhodobou a koncepční činnost nejen v jednotlivých členských zemích, ale především v celém Společenství.

V době, kdy byla ve Společenství Rámcová směrnice přijata, nebyla ČR součástí EU a probíhaly práce na novém vodním zákoně, který byl uveřejněn ve Sbírce zákonů v červnu 2001 s účinností od 1.1.2002. České vodní právo proto muselo ještě před vstupem ČR do EU převzít principy Rámcové směrnice. Tento krok zajistila až novela vodního zákona, provedená zákonem č. 20/2004 Sb., (Euronovela).

České (resp. Československé) právo zná a používá pojem plánování velmi dlouho. Kromě historických zmínek je třeba uvést sestavení Státního vodohospodářského plánu v roce 1953 a následně Směrného vodohospodářského plánu v roce 1975, který platí dosud a ukončí ho až nový plánovací dokument sestavený právě podle vodního zákona v duchu Rámcové směrnice. Historická skutečnost kolem plánování v oblasti vod je jedním z důvodů, proč současný vodní zákon v Hlavě IV (Plánování v oblasti vod) rozšiřuje problematiku nad Rámcovou směrnicí (ochrana povrchových a podzemních vod jako složka životního prostředí) také o ochranu před povodněmi a dalšími škodlivými účinky a o problematiku zásobování vodou.

Plánování v oblasti vod podle vodního zákona je tvořeno **Plánem hlavních povodí ČR a plány oblastí povodí**. Oba tyto dokumenty, včetně příslušných **programů opatření**, budou podkladem pro výkon veřejné správy jako je např. územní plánování, vodoprávní rozhodování apod. Plán hlavních povodí ČR pořizuje Ministerstvo zemědělství ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí a krajskými úřady, podléhá posuzování vlivů na životní prostředí podle zvláštních právních předpisů

a schvaluje ho vláda. Jeho závazné části vyhlásí vláda svým nařízením. Plány oblastí povodí pořizují správci povodí podle své působnosti ve spolupráci s krajskými úřady a ústředními vodoprávními úřady. Obdobně jako plán hlavních povodí podléhají posuzování vlivů na životní prostředí podle zvláštních předpisů. Konečný návrh schvalují podle své územní působnosti kraje. Závazné části plánu oblasti povodí pro správní obvod kraje vydá rada kraje nařízením. Hlavními nástroji k dosažení cílů uvedených v obou plánovacích dokumentech jsou programy opatření, které stanovují pro přijatá opatření časový plán k jejich uskutečnění a strategii jejich financování.

Plánovací dokumenty se týkají povrchových i podzemních vod. Vodní zákon užívá termíny **správa povodí, správce povodí**. Správou povodí se mj. rozumí i některé činnosti spojené se zjišťováním a hodnocením stavu povrchových a podzemních vod a vykonávají ji správci povodí. Jak je zmíněno výše, problematika plánování v oblasti vod zahrnuje i trvale udržitelné užívání vodních zdrojů pro účely zásobování pitnou vodou. Je tedy samozřejmé, že proces **plánování se dotýká** i jiných subjektů než správců povodí a správních úřadů, především **i provozovatelů vodovodů a kanalizací**. Ze strany správců povodí by měl být vážný zájem s provozovateli vodovodů a kanalizací spolupracovat, neboť se jedná o subjekty, které mají zmapována povodí využívaných vodních zdrojů a velmi hodnotné výstupy své provozní činnosti, které naopak mohou být významnými vstupy pro zpracovávané plány oblastí povodí. Těmi jsou myšleny především výsledky sledování jakosti vody ve využívaných vodních zdrojích i ve vypouštěných odpadních vodách. Naopak ze strany provozovatelů vodovodů a kanalizací by měl být zájem se správci povodí na plánovacích dokumentech, ale především na programech opatření spolupracovat tak, aby tyto zajišťovaly co možná nejlépe udržení až zlepšení stavu povrchových a podzemních vod – **docílení tzv. dobrého stavu vod**.

Stručně k termínům

1. Ve vodoprávních předpisech ČR

Pro plánování v oblasti vod jsou závazné termíny uvedeny ve vodním zákoně v platném znění. Vodní zákon zná řadu odkazů na prováděcí předpisy, které jsou v průběhu období od jeho účinnosti až do dnešních dnů postupně vydávány.

Vodní zákon v § 21 ukládá správcům povodí ve spolupráci s Výzkumným ústavem vodohospodářským T.G.Masaryka zjišťovat a hodnotit stav povrchových a podzemních vod, což má mj. sloužit k zajišťování podkladů pro plánování v oblasti vod. K tomu byla vydána prováděcí vyhláška č. 391/2004 Sb. Euronovela stanovila výchozí termín – pro zřízení a vedení evidence chráněných oblastí přirozené akumulace vod, ochranných pásem vodních zdrojů, citlivých oblastí, zranitelných oblastí, oblastí povrchových vod využívaných ke koupání a povrchových vod, které jsou, nebo se mají stát trvale vhodnými pro život a reprodukci původních druhů ryb a dalších vodních živočichů. Tato evidence měla být vytvořena nejpozději do 22. prosince 2004. Do stejného termínu museli správci povodí provést přípravné práce pro zpracování plánů oblastí povodí. Konkrétně se jednalo o časový plán a program prací pro zpracování plánu oblasti povodí a ten musí být publikován a zpřístupněn uživatelům vody a veřejnosti, dále šlo o analýzu všeobecných a vodohospodářských charakteristik oblastí povodí, zhodnocení dopadů lidské činnosti na stav povrchových a podzemních vod a ekonomickou analýzu užívání vody.

Plán hlavních povodí ČR musí být schválen nejpozději do 22. prosince 2006. Následně se přezkoumává včetně rámcových programů opatření a aktualizuje se nejpozději každých 6 let ode dne jeho schválení.

Plány oblastí povodí musí být schváleny nejpozději do 22. prosince 2009. Opět budou přezkoumány a aktualizovány každých 6 let ode dne jejich schválení.

Opatření přijatá k dosažení cílů ochrany vod v programech opatření je nutno uskutečnit do 3 let od schválení Plánu hlavních povodí ČR nebo plánů oblastí povodí. Ministerstvo zemědělství ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí a krajskými úřady předkládá každé 3 roky vládě souhrnnou zprávu o plnění programů opatření a o stavu povrchových a podzemních vod a hospodaření s vodami v oblastech povodí.

Euronovela vytýčila pro dosažení cílů ochrany povrchových a podzemních vod jako složky životního prostředí termín do 22. prosince 2015.

Jedním z prováděcích předpisů k vodnímu zákonu je nařízení vlády o ukazatelích a hodnotách přípustného znečištění povrchových vod a odpadních vod, náležitostech povolení k vypouštění odpadních vod do vod povrchových a do kanalizací a o citlivých oblastech (č. 61/2003 Sb.). Toto nařízení vlády je účinné od 1. března 2003 s výjimkou ustanovení § 6 odst. 11, které nabývá účinnosti dnem 1. ledna 2008. Jedná se o stanovení emisních limitů pro vypouštění odpadních vod a odst. 11 říká, že vodoprávní úřad stanoví emisní limity pouze kombinovaným přístupem. Tento princip znamená, že při stanovení emisních limitů se vychází z imisních standardů. K tomu jsou stanoveny pro různá povolení odlišné termíny – od 31. prosince 2009 až po 22. prosinec 2012 (podrobnosti nejsou předmětem tohoto pojednání, zmínka je pouze z důvodu návaznosti na plánování v oblasti vod – podrobněji viz nař. vl. č. 61/2003 Sb.).

2. V Rámcové směrnici (znovu připomenutí účinnost – od 22. prosince 2000)

Rámcová směrnice v čl. 24 říká, že členské státy uvedou v platnost zákony, prováděcí předpisy a správní předpisy nezbytné pro dosažení souladu s touto směrnicí do 22. prosince 2003 a neprodleně o tom informují. Při přijímání těchto předpisů členskými státy v nich musí být uveden odkaz na tuto směrnici nebo musí být takový odkaz učiněn při jejich úředním vyhlášení.

Euronovela – zákon č.20/2004 Sb. vyšel ve Sbírce zákonů ČR v Částce 7 z roku 2004, byl však Parlamentem ČR přijat dne 11.prosince 2003. V jeho textu je odkaz, že je v souladu s právem Evropských společenství a Rámcová směrnice je zde konkrétně citována. Tento základní předpoklad ČR jako člen EU splnila.

Rámcová směrnice v článku 13 ukládá členským státům zpracovat a publikovat plány povodí do 9 let od data nabytí účinnosti této směrnice, tedy do 22. prosince 2009. Dále ukládá jejich přezkoumání do 15 let. Oba termíny Euronovela převzala pro zpracování plánů oblastí povodí, nyní půjde o jejich splnění.

Obdobně je to i s programy opatření. Rámcová směrnice v článku 11 ukládá, že programy opatření budou ustaveny nejpozději do 9 let od data nabytí účinnosti této směrnice a všechna opatření budou zavedena nejpozději do 12 let od tohoto data. Vodní zákon (Euronovela) se s touto povinností vyrovnal – stanovil uskutečnit opatření přijatá ve schválených plánech oblastí povodí do 3 let (viz výše).

Výše uvedený termín pro dosažení cílů ochrany povrchových a podzemních vod jako složky životního prostředí do 22. prosince 2015 vychází rovněž z ustanovení Rámcové směrnice článku 4, kde se hovoří o tom, že členské státy zajistí ochranu, zlepšení stavu a obnovy všech útvarů povrchových vod s cílem dosáhnout dobrého stavu povrchové vody nejpozději do 15 let od data nabytí účinnosti této směrnice. Stejně tak mají zajistit ochranu, zlepšení stavu a obnovu všech útvarů podzemní vody a jejím doplňováním, s cílem dosáhnout dobrého stavu podzemní vody.

Vedle celé řady dílčích úkolů s pevnými termíny ukládá Rámcová směrnice členským státům zaslat kopie plánů povodí a všechny jejich pozdější aktualizace Komisi, a to do 3 měsíců od jejich zveřejnění. Posledním důležitým termínem je povinnost Komise přezkoumat Rámcovou směrnici nejpozději do 19 let od data nabytí její účinnosti a navrhnout k ní potřebné dodatky.

Dobrá stav vod

Rámcová směrnice je definuje takto :

- „Dobrá stav povrchové vody“ je takový stav útvaru povrchové vody, kdy jeho jak ekologický, tak chemický stav je přinejmenším „dobrá“
- „Dobrá stav podzemní vody“ je takový stav útvaru podzemní vody, kdy jak jeho kvantitativní, tak i chemický stav je přinejmenším „dobrá“.

Dosažení dobrého stavu povrchové vody je vázáno na její stav ekologický a chemický, přičemž :

- ekologický stav je vyjádřením kvality struktury a funkce vodních ekosystémů spojených s povrchovými vodami, klasifikovanými v příloze Rámcové směrnice
- dobrá chemický stav povrchové vody je chemický stav nezbytný ke splnění environmentálních cílů pro povrchové vody, ve kterém koncentrace znečišťujících látek nepřesahují standardy environmentální kvality stanovené v příloze Rámcové směrnice

Dosažení dobrého stavu podzemní vody je vázáno na její stav kvantitativní a chemický, přičemž :

- dobrá chemický stav podzemní vody je chemický stav útvaru podzemní vody splňující podmínky uvedené v konkrétní příloze Rámcové směrnice
- kvantitativní stav je vyjádřením stupně ovlivnění útvaru podzemní vody přímými nebo nepřímými odběry.

Rámcová směrnice má celkem 11 příloh. Hned první příloha pojednává o povrchových vodách a vedle charakterizace typů útvarů povrchových vod identifikuje mj. i vlivy. Zde se zaměřuje na významné antropogenní vlivy jako identifikaci významných bodových zdrojů znečištění látkami z komunálních, průmyslových zemědělských a jiných zařízení a činností. Dále pak jde o významné difúzní zdroje znečištění ze stejných zařízení a činností, odběry vody, regulace odtoků a další významné vlivy lidské činnosti na stav povrchových vod.

U podzemních vod je situace poněkud složitější a navíc platí, že kvantitativní stav útvaru podzemní vody může mít vliv na ekologickou kvalitu povrchových vod. U podzemních vod se proto provádí výchozí charakterizace a zde např. umístění

a hranice útvaru podzemní vody, vlivy, kterým jsou tyto útvary vystaveny jako zdroje znečištění různého typu a původu, odběry vody, umělé doplňování, ale i charakter nadložních vrstev v povodí, ze kterého se útvar podzemní vody doplňuje. Charakterizace souvisí s informacemi geologickými, hydrogeologickými, vztahy mezi dalšími vodními útvary apod. Posuzuje se dopad lidské činnosti na podzemní vody, dopady změn úrovně hladiny podzemních vod i dopady vlivů znečištění na jakost podzemních vod.

Klasifikace ekologického stavu povrchových vod používá pět stupňů : velmi dobrý, dobrý, střední, poškozený a zničený. Pro různé vodní útvary jsou v příloze Rámcové směrnice podrobně definovány velmi dobrý, dobrý a střední stav. Pro podzemní vody platí dle přílohy podrobné definování dobrého kvantitativního stavu i dobrého chemického stavu útvarů podzemních vod.

Závěr

Oblast vod je velmi rozsáhlá a složitá a neméně složitý je i proces jejího plánování. Je k dispozici řada právních i metodických dokumentů, bude proto nutné vyvinout vysoké a společné úsilí k dosažení požadovaných výsledků a závěrů. Jedním z nejvýraznějších podproblémů je ekonomická stránka celého procesu.

Podklady

- [1] SMĚRNICE 2000/60/ES EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY z 23. října 2000 ustavující rámec pro činnost Společenství v oblasti vodní politiky
- [2] Zákon č. 254/2001 Sb. o vodách a o změně některých zákonů v platném znění
- [3] ČVTS Sborník ze semináře dne 15. prosince 2005: Rámcová směrnice o vodní politice EU a Zpráva 2005
- [4] Sbírka zákonů ČR: vybrané právní předpisy